

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

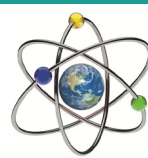
№3(1)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 268 sahifa,
2-mart, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Woosyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis instituti dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

O'zbek oilalarida ona-bola munosabatlari va ularning oilaviy emotsional muhitni shakllantirishdagi ahamiyati.....	18
<i>Abdullayeva Dilbar Ubaydullayevna</i>	
O'quvchi yoshlarda sog'lom turmush tarzini shakllantirish – ijtimoiy-pedagogik muammo sifatida	22
<i>Mirzayeva Faroxat Odiljonovna</i>	
Raqamli muhit ta'sirida bolalar psixikasidagi transformatsiya jarayonlari.....	30
<i>Abdullayeva Sh. H.</i>	
Turli yosh davrlaridagi shaxslarda o'zini o'zi faollashtirish xususiyatlarining tafovutlanishi	33
<i>Qurbonboyev Azimbek Nazirboy o'g'li</i>	
Bolalarni maktab ta'limiga intellektual tayyorlash va vitagen tajribasini rivojlantirishga metodik yondashuvlar.....	37
<i>Abdullayeva Feruza Shavkatovna</i>	
Boshlang'ich sinflarda tabiiy fanlarni steam asosida o'qitishning interfaol metodlari	42
<i>Aliqarshiyeva Durdona Sharofiddin qizi</i>	
O'simliklar guruhlari mavzusini o'quvchilarga tushuntirishda interfaol metod va vositalardan foydalanishning samaradorligi.....	49
<i>Dehqonboyev Muhammad To'liqin o'g'li</i>	
Kichik maktab yoshidagi shaxsda ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni rivojlantirishning pedagogik shartlari	55
<i>Jo'rayev Avazbek Umar o'g'li</i>	
Matematika o'qitish jarayonida o'quvchilarning mantiqiy kompetentligini shakllantirish	59
<i>Kalandarova Maxliyo Aslonovna</i>	
Raqamli ta'lim sharoitida bo'lajak o'qituvchilarni pedagogik madaniyatini rivojlantirishda raqamli ta'lim imkoniyatlaridan samarali foydalanish.....	63
<i>Kamalova Dilrom Olimjon qizi</i>	
Maktabgacha ta'limni rivojlantirish – kelajak avlod kamolotiga qaratilgan strategik islohot.....	68
<i>Kamolova Gavhar Akbarovna</i>	
Axloqiy qadriyatlar asosida milliy ertaklardan foydalanish texnologiyasi.....	71
<i>Kayumova Nargiza Mirziyatrovna, Xo'jayeva Sharofat Olimjon qizi</i>	
Insult bilan xastalangan bemorlarda nutq buzilishlari korreksiyasiga yondashuvlar	74
<i>Maxkamova Laylo Majidovna</i>	
Milliy ta'lim tizimini yangilash va rivojlantirishning strategik modeli	77
<i>Mengliqulova Maftuna Abdullayevna</i>	
Yangi O'zbekistonda ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlik va uning shaxs psixikasiga deterministik ta'siri	82
<i>Nishonova Oydinoy Mashrabjon qizi</i>	
Talabalarning mustaqil ta'lim faoliyatini tashkil etishda o'qituvchining fasilitatorlik roli	86
<i>Sariyeva E'tibor Matchanboyevna, Urazbayeva Sabohat Ortiqbayevna, Yuldasheva Gavxaroy O'rinboy qizi</i>	
Raqamli ta'lim platformalaridan foydalanishning bugungi holati: muammo va imkoniyatlari	90
<i>Suyarov Xurshid Baxriddinovich</i>	
Tarbiya darslarida boshlang'ich sinf o'quvchilarining kommunikativ kompetensiyasini shakllantirish metodikasi.....	95
<i>Toshpo'latova Guldona Tulqin qizi</i>	
Kreativ yondashuvni shakllantirishda o'qituvchining innovatsion faoliyatini shakllantirish metodikasi	98
<i>Usarova Marg'uba Nazar qizi</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kommunikativ nutq malakasini rivojlantirishning metodologik asoslari.....	102
<i>Vaisova Yodgora Sardorbek qizi</i>	
Destruktiv oilalarda shaxslararo munosabat psixologiyasi	106
<i>Sharafutdinova Xadichaxon Gulyamutdinovna</i>	

Maktabgacha ta'lim tashkilotlari direktorlarining axborot kompetensiyasini rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari	110
<i>Xalilayev Batirjon Taxirovich</i>	
O'quvchilarning individual ta'lim ehtiyojlarini aniqlash mezonlarining pedagogik va raqamli diagnostik asoslari	114
<i>Xalknazarova Aysuliw Maxsetbaevna</i>	
Klinik integratsiya asosida farmakologiya fanini o'qitish modelini ishlab chiqish	118
<i>Xasanboyeva Nafisaxon Abdullojonovna</i>	
Yurak glikozidlaridan zaharlanishni oldini olishni o'qitishning metodik-pedagogik asoslari	121
<i>Xoliqova Oyistaxon Yuldashevna</i>	
Oliy ta'lim tizimida raqamli transformatsiya sharoitida bo'lajak o'qituvchilarning universal va kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish metodikasi	125
<i>Xurramov Anvar Jumanazarovich</i>	
Studying the Role of Magic Numbers and Nucleon Shells in Nuclear Structure	129
<i>Yakubova Shoxidaxon Qodirovna, Dehqonova Ohista Qosimjonovna</i>	
Методика адаптивного физического воспитания молодежи с интеллектуальными нарушениями посредством специализированных гимнастических упражнений	133
<i>Аслонова Гуллола Акрам кизи</i>	
Понятие эмоционально-оценочной лексики	137
<i>Каримбаев Ниятбай Шарипович, Усенова Гульзира Женгисбай кызы</i>	
Изучение русского языка с использованием цифровых платформ: потребности, проблемы и решения	140
<i>Умарова Дильфуза Маматкуловна</i>	
Инклюзивное образование в Республике Узбекистан: сравнение с мировым опытом	144
<i>Пирманова Бахора Эшмухаммадовна</i>	
Inklyuziv ta'lim jarayonida empatiya va rahm-shafqatning pedagogik ahamiyati	148
<i>Olimova Sarvara Sobitxon qizi</i>	
Bo'lajak defektologlarni oila bilan ishlashga tayyorlashning nazariy asoslari	152
<i>M. B. Muxtorova</i>	
Maktabgacha yoshdagi eshitishida nuqsoni bor bolalarni talaffuzga o'rgatish metodlari	156
<i>Bo'ronova Suksoraxon Behzodjon qizi</i>	
The Role of Identity, Motivation, and Investment in Teaching English at School (Experimental Study)	160
<i>Shahobova Sitara Baxromovna</i>	
Bo'lajak tarbiyachilarda umummadaniy kompetentlikni rivojlantirish jarayonining zamonaviy ta'lim paradigmasiga mos pedagogik modeli	166
<i>Olimova Dilrabo Nurali qizi</i>	
Raqamli transformatsiya sharoitida tikuvchilik va dizayn ta'limida innovatsion pedagogik yondashuvlar asosida talabalar kasbiy kompetentligini rivojlantirish muammolari va istiqbollari	169
<i>Umarova Fotima Abduraximovna</i>	
Boshlang'ich sinf o'qituvchilarini zamonaviy darsliklardan samarali foydalanishga o'rgatishning interaktiv metodlari	172
<i>Kosimova Gullola Mullajonovna</i>	
Iqtisodiy ixtisoslik talabalari kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishning metodologik asoslarini takomillashtirish: rus tili fanini o'qitishda	176
<i>Nuraliyeva Maftuna G'ulomovna</i>	
Raqamli texnologiyalar asosida bo'lajak o'qituvchilarning metodik tayyorgarligini rivojlantirish bosqichlari	182
<i>Xidirova Nodira Abduganiyevna</i>	
Maktabgacha ta'limda ta'lim jarayonini samarali tashkil etishda pedagogning kompetensiyasi	185
<i>Eshmuratova Gauxar Maxsudovna</i>	
Frazeologik birliklar identifikatsiyasi	188
<i>Omadjon Azamov Burxonovich</i>	

O'smirlik davrida empatiya rivojlanishiga ijtimoiy tarmoqlar va virtual muloqotning ta'siri	192
Qodirova Zebuniso Malikovna	
Pedagogical Mechanisms for Enhancing the Competitiveness of Higher Education Services in the Context of Socio-Economic Globalization	197
Babayeva Lola Ibragimovna	
Integrativ yondashuv asosida talaba qizlarda jismoniy madaniyatni rivojlantirishning pedagogik tizimini takomillashtirishning dolzarbligi	202
M. X. To'xtamishva	
Murakkab nuqsonli bolalarni umumta'lim maktablariga tayyorlash jarayonida logopedning kommunikativ malakasini shakllantirishning nazariy va amaliy asoslari.....	207
Abdubokiyeva Adiba Baxodir qizi	
Oliy ta'limda mustaqil ta'lim mazmunini kognitiv kompetensiyalarga yo'naltirib tashkil etish	211
Adashova Guljaxon Muxammadjonovna	
STEAM yondashuvi asosida tayyorlov guruh bolalarining bilish faoliyatini faollashtirishning samarali yo'llari	215
G. B. Maxmudova	
Bo'lajak oligofreno-pedagoglarning kompetentlik faoliyatini tashkil etishning psixologik-pedagogik shart-sharoitlari	219
Jumaboyev Nurillo Xayrullo o'g'li	
Sun'iy intellekt asosida ta'lim sifatini monitoring qilish mexanizmlarini takomillashtirish	223
Jumanazarova G. U.	
Maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarda duduqlanishni o'yin asosida bartaraf etish texnologiyalari	227
Jumanazarova Gullola Yaqubjanovna, Mamatqulova Sarbarxon Axmadjon qizi	
Axloqiy qadriyatlar asosida milliy ertaklardan foydalanish texnologiyasi.....	230
Kayumova Nargiza Mirziyatievna, Xo'jayeva Sharofat Olimjon qizi	
Sharq va G'arb mutafakkirlari merosida shaxs tarbiyasi masalalari	233
Mirabzalova Zaxro Shuhrat qizi	
Oliy ta'limda talabalarning o'z-o'zini personallashtirishini tashkil qilish	238
Shamsiddinova Adiba Muzaffar qizi	
Формирование интеллектуальных умений детей старшего дошкольного возраста в условиях цифровой образовательной среды	242
Скрыльников Юрий Степанович	
Динамика становления профессионально значимых личностных качеств будущих педагогов.....	246
Тиллашайхова Хосият Азаматовна	
Hamid Olimjon ijodining shakllanishidagi manbalar va ijodiy omillar.....	250
U. A. Jumanazarov	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyalanuvchilari moslashuvining psixologik yondashuvi	254
G. R. Ibragimova, Abduraimova Difuza	
Tarixiy obidalar asosida tasviriy san'at talabalari ijodiy kompetensiyalarini rivojlantirish metodikasi	258
Qurvanboyeva Diyora Muzaffar qizi	
Bo'lajak o'qituvchilarda sotsial intellekt va shaxslilik kamolotning o'zaro bog'liqligi	262
Avlayev Orif Umirovich	

TARIXIY OBIDALAR ASOSIDA TASVIRIY SAN'AT TALABALARI IJODIY KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH METODIKASI

Qurvanboyeva Diyora Muzaffar qizi

Nizomiy nomidagi O'zbekiston milliy pedagogika universiteti
Tasviriy san'at mutaxassisligi 2-kurs magistranti

Annotatsiya: Ushbu tadqiqot O'zbekiston tarixiy obidalar (Samarqand, Buxoro, Xiva) asosida tasviriy san'at talabalari ijodiy kompetensiyalarini rivojlantirishning ilmiy-metodik asoslarini ishlab chiqishga bag'ishlangan. Ishlab chiqilgan uch bosqichli funksional model tarixiy obidani shunchaki nusxa ko'chirish emas, balki uning kompozitsion ritmi va simbolik qimmatini chuqur tahlil qilish orqali zamonaviy san'atga ijodiy transformatsiya qilishga yo'naltirilgan. Tadqiqot natijalari san'at ta'limida milliy an'ana va zamonaviylik sinteziga erishish imkoniyatlarini ochib beradi hamda "Virtual obida pasporti" texnologiyasini joriy etish bo'yicha amaliy takliflarni ilgari suradi.

Kalit so'zlar: simbolik qimmat, kompozitsiya, ijodiy kompetensiya, metodika, transformatsiya, kognitiv tahlil, kreativlik, integratsiya, vizual tafakkur, virtual texnologiya.

Abstract: This study is devoted to the development of scientific and methodological foundations for enhancing the creative competencies of fine arts students based on the historical monuments of Uzbekistan (Samarkand, Bukhara, Khiva). The proposed three-stage functional model is aimed not at mechanical copying of monuments but at their in-depth compositional and symbolic analysis followed by creative transformation into contemporary artistic practice. The research findings reveal the potential for synthesizing national traditions with modern artistic approaches and propose the implementation of the "Virtual Monument Passport" technology in art education.

Key words: symbolic value, composition, creative competence, methodology, transformation, cognitive analysis, creativity, integration, visual thinking, virtual technology.

Аннотация: Данное исследование посвящено разработке научно-методических основ развития творческих компетенций студентов изобразительного искусства на основе исторических памятников Узбекистана (Самарканд, Бухара, Хива). Разработанная трёхэтапная функциональная модель ориентирована не на механическое копирование памятников, а на их глубокий композиционный и символический анализ с последующей творческой трансформацией в современное художественное пространство. Результаты исследования раскрывают возможности синтеза национальных традиций и современности в художественном образовании и предлагают внедрение технологии "Виртуальный паспорт памятника".

Ключевые слова: символическая ценность, композиция, творческая компетенция, методика, трансформация, когнитивный анализ, креативность, интеграция, визуальное мышление, виртуальные технологии.

KIRISH

San'at ta'limining asosiy vazifasi nafaqat kasbiy-texnik ko'nikmalarni singdirish, balki talabalarda kreativ tafakkur, estetik idrok va original badiiy yechimlar yaratish qobiliyatini, ya'ni ijodiy kompetensiyalarni shakllantirishdan iboratdir. Jahon pedagogika amaliyoti milliy madaniy merosga tayanish va uni o'quv jarayoniga faol integratsiya qilish ijodiy salohiyatni uyg'otishning eng samarali yo'llaridan biri ekanligini tasdiqlaydi.

Ushbu tadqiqot mavzusining dolzarbligi O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh. M. Mirziyoyev tomonidan ilgari surilgan "Yangi O'zbekiston strategiyasi"ning asosiy yo'nalishlaridan kelib chiqadi. Prezidentimiz ta'kidlaganidek: "...Madaniy merosimizni, buyuk ajdodlarimizning bebaho ijodiyoti va qoldirgan merosini asrab-avaylash, avlodlarga yetkazish – bu bizning muqaddas burchimizdir. Zero, bizning tariximiz – buyuk san'at va ma'naviyat manbaidir."

Ushbu strategik ko'rsatmalar tarixiy obidalarini tasviriy san'at talabalari uchun shunchaki o'quv obyekti emas, balki ularning milliy o'zlikni anglash va ijodiy transformatsiya qobiliyatini rivojlantiruvchi chuqur ilhom manbai sifatida qo'llash zarurligini taqozo etadi.

O'zbekistonning boy tarixiy-madaniy obidalarini – Samarqand, Buxoro, Xiva me'moriy yodgorliklari va monumental san'at namunalari – tasviriy san'at talabalari uchun noyob vizual, kompozitsion va ma'naviy manba hisoblanadi. Shunga qaramay, amaldagi ta'lim dasturlarida tarixiy obidalarini shunchaki o'quv obyekti sifatida o'rganish amaliyoti mavjud bo'lsa-da, ularni talabalar ijodiy kompetensiyalarini rivojlantirishning faol metodologik vositasi sifatida integratsiya qilishning tizimli mexanizmlari yetarli darajada ishlab chiqilmagan. Talabalarda tarixiy obidaning estetik va simvolik qimmatini asosida undan zamonaviy san'atda foydalanish ko'nikmasini rivojlantiruvchi tizimli metodikaning yo'qligi asosiy muammo sifatida namoyon bo'ladi.

Tadqiqotning maqsadi tarixiy obidalarini tasviriy san'atni o'qitish jarayoniga samarali integratsiya qilish asosida talabalar ijodiy kompetensiyalarini rivojlantirishning ilmiy-metodik asoslarini ishlab chiqishdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun "ijodiy kompetensiya" tushunchasining san'at pedagogikasidagi o'rnini aniqlash, tarixiy obidalaridan foydalanishning pedagogik imkoniyatlarini nazariy jihatdan asoslash, mazkur obidalar asosida ijodiy kompetensiyalarini rivojlantirish metodikasining modelini ishlab chiqish hamda ishlab chiqilgan metodikaning samaradorligini eksperimental yo'l bilan tekshirish kabi vazifalar belgilab olindi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Zamonaviy pedagogikada ijodiy kompetensiya shaxsning yangi g'oyalarni ishlab chiqish qobiliyati bilan-gina cheklanmay, balki bu g'oyalarni amaliy san'at faoliyatida o'ziga xos vizual yechimlar orqali amalga oshirish layoqati sifatida talqin etiladi.

I.A. Zimnyaya¹ va A.V. Xutorskiy² kabi olimlarning kompetensiyaga asoslangan yondashuvlari tasviriy san'at ta'limiga tatbiq etilib, ijodiy kompetensiya uch asosiy tarkibiy qismni o'z ichiga olishi asoslab berilgan. Bularga tarixiy obidalarini o'rganishga va ulardan ilhom olishga qaratilgan motivatsion-qiziqish komponenti, obidaning kompozitsiyasi, rangi va ramziy ma'nosini tahlil qilishni o'z ichiga olgan kognitiv-analitik komponent hamda tahlil qilingan ma'lumotni rangtasvir, grafika yoki dizayn loyihasida yangi badiiy g'oyaga aylantirishni nazarda tutuvchi amaliy-transformatsion komponent kiradi.

Tarixiy-madaniy obidalar nafaqat milliy qadriyat, balki ta'lim-tarbiya jarayonining muhim didaktik vositasi sifatida ham o'rganilgan bo'lib, Z.M. Qodirov³ va B.O. Nuriddinov⁴ kabi tadqiqotchilar ularning ahamiyatini ta'kidlaganlar. Obidalarining san'at ta'limiga integratsiyalashuvi vizual namoyish prinsipi, milliylik va uzviylik prinsipi hamda obidani nafaqat san'at asari, balki tarix, madaniyat va falsafa majmuasi sifatida ko'rib chiqishni talab qiluvchi kompleks yondashuv prinsipiga asoslanadi.

V.V. Nurbekova⁵ kabi tadqiqotchilar madaniy meros obyektlarining ta'limga integratsiyalashuvi talabalarining kreativ tafakkurini, tanqidiy fikrlashini va badiiy idrokini sezilarli darajada faollashtirishini nazariy jihatdan asoslaganlar. Mazkura oid adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatdiki, obidalarini o'quv jarayoniga kiritishning an'anaviy usullari (ekskursiyalar) yetarli emas, zamonaviy metodika esa obidalarini faol o'zlashtirish mexanizmlarini talab qiladi. Bunday mexanizmlarga virtual rekonstruksiya loyihalari, obidadan olingan geometrik yoki ritmik elementni yangi ijodiy kompozitsiyaga o'tkazishga qaratilgan "Obida metaforasi" texnologiyasi hamda tarixiy obida mavzusida kompleks ijodiy loyihani yaratishga asoslangan loyiha asosida o'qitish (PBL) kabi usullar kiradi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotning maqsad va vazifalaridan kelib chiqib, mazkur ishda sistemali-strukturaviy tahlil, pedagogik kuzatuv va suhbat, ishlab chiqilgan metodikaning samaradorligini tekshirishga qaratilgan pedagogik eksperiment (sinov-tajriba), shuningdek, natijalarning ishonchligini aniqlash uchun matematik-statistik tahlil kabi ilmiy-metodologik yondashuvlar kompleksi qo'llanildi. Tadqiqotning metodologik asosini madaniy-faoliyatli yondashuv tashkil etdi. Mazkur yondashuv talabalarining ijodiy kompetensiyalarini milliy madaniy merosga faol munosabat orqali rivojlantirish zaruratini asoslaydi.

Ushbu tadqiqot natijasida tarixiy obidalar asosida tasviriy san'at talabalari ijodiy kompetensiyalarini rivojlantirishning funksional metodik modeli ishlab chiqildi. Model o'zaro bog'liq uchta asosiy blokdan tashkil topgan bo'lib, ular ta'lim jarayonining mantiqiy ketma-ketligini ta'minlaydi. Birinchi – Maqsadli blok – talabalarda tarixiy

- 1 Зимняя И. А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. Авторская версия. М.: Исслед. центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. 40 с.
- 2 Дидак Хуторской А. В. Творческая эвристика: Теория и технология креативного обучения. - М.: Изд-во МГУ, 2003. - 416 с.
- 3 Qodirov Z. M. Tasviriy san'at o'qitish metodikasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2016. – 288 b. (Tasviriy san'at metodikasi va obidalar ahamiyati uchun).
- 4 Nuriddinov B. O. San'at va madaniyat asarlaridan didaktik vosita sifatida foydalanishning pedagogik imkoniyatlari. // "Pedagogik mahorat" ilmiy jurnali. – Buxoro, 2019. – №2. – B. 125-129. (Tarixiy obidalarini didaktik vosita sifatida tahlil qilish uchun).
- 5 Nurbekova V. V. Formirovanie kreativnogo myshleniya studentov khudozhestvennykh spetsialnostey na osnove intergatsii natsionalnogo naslediya. Avtoref. diss. ped. nauk. – Tashkent, 2021. – 24 s. (Madaniy meros va kreativ tafakkur integratsiyasi uchun).

obidalaridan olingan vizual ma'lumotlarni faol qayta ishlashga qaratilgan ijodiy-loyihaviy kompetensiyalarni rivojlantirishni asosiy maqsad sifatida belgilaydi. Bu jarayon milliy an'analar va global badiiy fikrlashni uyg'unlashtiruvchi ko'prik vazifasini o'taydi.

Ikkinchi – Mazmunli-protsessual blok – obidalarni o'rganishning yangi didaktik prinsiplari va ularning ta'limdagi bosqichlarini belgilaydi. U quyidagi uch bosqichni o'z ichiga oladi, bu esa ijodiy transformatsiya jarayonini tizimlashtiradi: Tarixiy-kognitiv bosqichda obidaning yaratilish tarixi, uning ramziy (simvolik) ma'nosi va madaniy konteksti chuqur nazariy o'rganiladi; Vizual-analitik bosqichda obidaning badiiy tuzilishi rang (kolorit), kompozitsiya, ritm va proporsiya nuqtayi nazaridan san'atshunoslik tahlili asosida o'rganiladi, bunda talabalar obidaning geometrik qonuniyatlarini dekonstruksiya qilishga o'rganadilar; eng muhimi, Ijodiy-transformatsion bosqichda tahlil qilingan vizual prinsiplar va ritmik tuzilmalardan olingan ilhom zamonaviy san'at asarlariga (rangtasvir, grafik dizayn, haykaltaroshlik kompozitsiyasi, raqamli san'at loyihalari) aylantiriladi.

Uchinchi – Natijaviy-baholash bloki – rivojlanish dinamikasini obyektiv baholash uchun mezonlar va diagnostik vositalarni o'z ichiga oladi. Asosiy baholash mezonlari kreativlik (originallik), kompozitsion originallik hamda milliy uslubni zamonaviy kontekstda interpretatsiya qilish darajasi hisoblanadi. Diagnostik vositalar sifatida kognitiv testlar, ekspert so'rovnomalari va ijodiy ishlar portfeli tahlili qo'llanildi.

Ishlab chiqilgan mualliflik metodikasi oliy ta'lim tasviriy san'at yo'nalishining fundamental fanlari bo'lgan "Rangtasvir" va "Kompozitsiya" kurslariga integratsiya qilindi. Metodikaning o'ziga xosligi shundaki, u obidalarining makon-fazoviy yechimlari va detallaridagi ritmik-proporsional tuzilmalarni o'rganishga asoslanadi. Masalan, talabalar Minorai Kalon minorasining yuqoriga ko'tarilishdagi silueti, g'ishtin bezaklari va arkali panelarining takrorlanish ritmini tahlil qilib, shu ritmik prinsipdan ilhomlanib o'zlarining mavhum yoki geometrik grafik kompozitsiyalarini yaratadilar. Bu jarayon obidani shunchaki nusxalashdan fundamental ijodiy prinsipni (ritm, proporsiya) o'zlashtirishga olib keladi.

Mualliflik metodikasining asosiy afzalligi shundaki, u talabalarni milliy an'analar (madaniy ildizlar) va zamonaviy ijodiy usullar (global trendlar) o'rtasida ko'prik qurishga undaydi. Ularning ijodiy yondashuvlarida milliylikka asoslangan holda global fikrlash (glocal) kompetensiyasi shakllantiriladi, bu esa bo'lajak dizayner va rassomlar uchun zamonaviy talabdir. Metodikaning samaradorligini obyektiv isbotlash maqsadida pedagogik eksperiment (sinov-tajriba) tashkil etildi. Tadqiqot yakunida eksperimental guruh (EG) va nazorat guruhlari (NG) natijalari maxsus ishlab chiqilgan mezonlar asosida solishtirildi. Olingan natijalar keyinchalik Studentning t-kriteriyasi kabi matematik-statistik tahlil metodlari yordamida qayta ishlandi. Bu esa ishlab chiqilgan metodikaning samarasi tasodifiy emas, balki statistik jihatdan ishonchli ekanligini tasdiqlash imkonini berdi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqotning amaliy sinovlari O'zbekiston davlat san'at va madaniyat institutida o'tkazilib, tajriba (T-guruhi) va nazorat (N-guruhi) guruhlarida jami 60 nafar talaba qamrab olindi. T-guruhda ishlab chiqilgan metodika qo'llanildi. Ijodiy kompetensiyalarni baholash uchun amaliy ishlar portfeli tahlili va ekspert baholash usullari qo'llanildi. Baholash mezonlari S. O'roqova⁶ va G. H. Rixsiyeva⁷ tomonidan taklif etilgan ijodiy tafakkur komponentlariga, xususan, kreativlik (originallik), kompozitsion yechimning puxtaligi va estetik idrokning chuqurligiga asoslandi.

Natijalar tahlili shuni ko'rsatdiki, T-guruhda yuqori darajali ijodiy kompetensiyaga ega talabalar ulushi boshlang'ich ko'rsatkichga nisbatan sezilarli darajada (masalan, 12 % dan 35 % gacha) oshdi. Quyi darajadagi ko'rsatkichlar esa keskin kamayib, 48 % dan 10 % gacha tushdi. Olingan ma'lumotlarning ishonchligini tekshirish maqsadida pedagogik eksperiment natijalari t-Student mezonidan foydalanib, matematik-statistik tahlil qilindi. Tahlil natijasida tajriba va nazorat guruhlarning yakuniy natijalari o'rtasidagi farq statistik jihatdan ishonchli ekanligi tasdiqlandi. Bu talabalar ijodiy kompetensiyalarining rivojlanishiga aynan tarixiy obidalarni integratsiyalash metodikasi sezilarli darajada ijobiy ta'sir ko'rsatganligini anglatadi.

Sifat tahlili T-guruh talabalari yaratgan loyihalarda milliylik va zamonaviylik sintezi yaqqol namoyon bo'lganini ko'rsatdi. Talabalar tarixiy obidalar (Shah-i Zinda yoki Poi Kalon) kompozitsiyasining yo'nalishini yoki ranglar gammasini zamonaviy mavhum kompozitsiyaga mohirlik bilan kiritdilar. Amaliy ishlarni himoya qilish jarayonida esa ular o'z asarlarining manbai va ilhomlantiruvchi obidaning tarixiy-falsafiy ma'nosini chuqur tushunganliklarini namoyish etdilar. Bu ularning ijodiy jarayonida kognitiv-analitik yondashuv shakllanganligini tasdiqladi. Texnik yechimning originalligi jihatidan ham obidalar materiallari va ranglari asosida talabalar yangi, nostandart badiiy ifoda usullarini topishga muvaffaq bo'ldilar.

6 O'roqova S. Tasviriy san'at darslarida kreativlikni rivojlantirish. Metodik qo'llanma. – Toshkent: O'qituvchi, 2202. – 160 b. (Kreativlikni baholash mezonlari uchun).

7 Rixsiyeva G. H. Talabalarining kompozitsion kompetensiyalarini rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari. Diss. ped. nauk. – Toshkent, 2023. – 156 b. (Kompozitsion originallikni baholash uchun).

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqotning umumiy natijalari shuni ko'rsatadiki, tasviriy san'at ta'limida tarixiy-madaniy obidalarni o'quv jarayoniga tizimli va metodik jihatdan integratsiyalash talabalarning ijodiy kompetensiyalarini rivojlantirishning samarali va dolzarb yo'li hisoblanadi. Nazariy asoslashlar ijodiy kompetensiyaning tarkibiy qismlari va madaniy merosni integratsiyalash prinsiplari ilmiy jihatdan asoslandi. Ishlab chiqilgan uch bosqichli funksional metodik modelning amaliy ahamiyati eksperimental sinovlar orqali isbotlandi. Tarixiy obidalar shunchaki nusxa olish manbai emas, balki talabalarning milliy o'zlikni anglash va global san'at tushunchasini birlashtiruvchi chuqur ilhom hamda tahlil manbai bo'lib xizmat qilishi isbotlandi. Tadqiqotning ilmiy yangiligi va amaliy qiymati tarixiy obidalarining kompozitsion ritmi va simvolik qimmatini tahlil qilish asosida yaratilgan ijodiy-transformatsion loyihalash bosqichini ajratib ko'rsatish bilan belgilanadi. Bu yondashuv talabalarni milliylik va zamonaviylik sinteziga olib keladi.

Olingan ilmiy natijalar asosida tasviriy san'at ta'limi tizimini takomillashtirish yuzasidan quyidagi amaliy takliflar ilgari suriladi.

Maxsus kurslarni joriy etish. Oliy ta'lim muassasalari o'quv rejasiga "Madaniy meros va zamonaviy san'at integratsiyasi" nomli yangi amaliy kursni kiritish tavsiya etiladi. Ushbu kurs doirasida talabalar tarixiy me'moriy yodgorliklarning chuqur kompozitsion, rang va falsafiy tahlilini o'rganib, ularni zamonaviy grafik dizayn, rang-tasvir (abstrakt san'at) va haykaltaroshlik (monumentalizm) asarlariga o'tkazish ko'nikmasini egallaydilar.

Raqamli texnologiyalardan foydalanish. Talabalarga tarixiy obidalarni nafaqat sayohat obyekti sifatida, balki 3D-modellashtirish, virtual rekonstruksiya va raqamli san'at vositalari orqali tahlil qilishni o'rgatishga qaratilgan "Virtual obida pasporti" texnologiyasini qo'llash maqsadga muvofiqdir. Mazkur raqamli pasport obidaning me'moriy chizmalari, ranglar gammasi, Lab (inson ko'zi ranglarni qanday idrok etishiga asoslangan, qurilmalardan mustaqil – device independent – rang modeli) yoki RGB (qo'shimcha – additive – rang modeli bo'lib, yorug'lik manbalaridan chiquvchi ranglarning qo'shilishi orqali boshqa ranglarni hosil qiladi; R, G, B ranglarining to'liq qo'shilishi oq rangni beradi) kodlari hamda simvolik naqshlarining matematik tahlilini o'z ichiga oladi. Bu esa kognitiv-analitik kompetensiyani kuchaytiradi.

O'qituvchilar malakasini oshirish. Tasviriy san'at o'qituvchilari uchun tarixiy-madaniy obidalarining estetik va kompozitsion tahlilini o'rgatishga, shuningdek, "t-Student mezon" kabi pedagogik eksperiment natijalarini ilmiy-statistik tahlil qilishga qaratilgan maqsadli o'quv seminarlarini tashkil etish tavsiya etiladi.

Uslubiy qo'llanma yaratish. Ishlab chiqilgan uch bosqichli funksional metodik model ("Tarixiy-kognitiv", "Vizual-analitik", "Ijodiy-transformatsion" bosqichlar) asosida tasviriy san'at yo'nalishlari uchun uslubiy qo'llanma yaratish va uni Oliy ta'lim vazirligi tomonidan tasdiqlatish maqsadga muvofiqdir.

Ushbu takliflarning amalga oshirilishi tasviriy san'at ta'limining sifati va samaradorligini oshirishga, shuningdek, milliy ildizlarga ega bo'lgan zamonaviy, raqobatbardosh ijodkor kadrlar tayyorlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2021. – 464 b. (Kirish qismidagi iqtibos manbasi).
2. Mirziyoyev Sh.M. Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz. – Toshkent: O'zbekiston, 2017. – 592 b.
3. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni (yangi tahriri). 2020-yil 23-sentyabr, O'RQ-637-son.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. "Oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida". 2019-yil 8-oktyabr, PF-5847-son.
5. Выготский Л.С. Психология искусства. – Москва: Искусство, 1987. – 573 с.
6. Хуторской А.В. Дидактическая эвристика. Теория и технология креативного обучения. – Москва: Издательство МГУ, 2003. – 416 с.
7. Зимняя И.А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования // Высшее образование сегодня. – 2003. – № 5.
8. Нурбекова В.В. Формирование креативного мышления студентов художественных специальностей на основе интеграции национального наследия. Автореф. дисс. пед. наук. – Ташкент, 2021. – 24 с.
9. Nurbekova V.V. Formirovanie kreativnogo myshleniya studentov khudozhestvennykh spetsialnostey na osnove integratsii natsionalnogo naslediya. Avtoref. diss. ped. nauk. – Tashkent, 2021. – 24 s.
10. O'roqova S. Tasviriy san'at darslarida kreativlikni rivojlantirish. Metodik qo'llanma. – Toshkent: O'qituvchi, 2022. – 160 b.
11. Qodirov Z.M. Tasviriy san'at o'qitish metodikasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2016. – 288 b.
12. Rixsiyeva G.H. Talabalarning kompozitsion kompetensiyalarini rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari. Diss. ped. nauk. – Toshkent, 2023. – 156 b.
13. Shapiro L.G. Computer Vision. – Prentice Hall, 2001. – 600 p.
14. Fairchild M.D. Color Appearance Models. – Wiley, 2013. – 450 p.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №3(1)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.